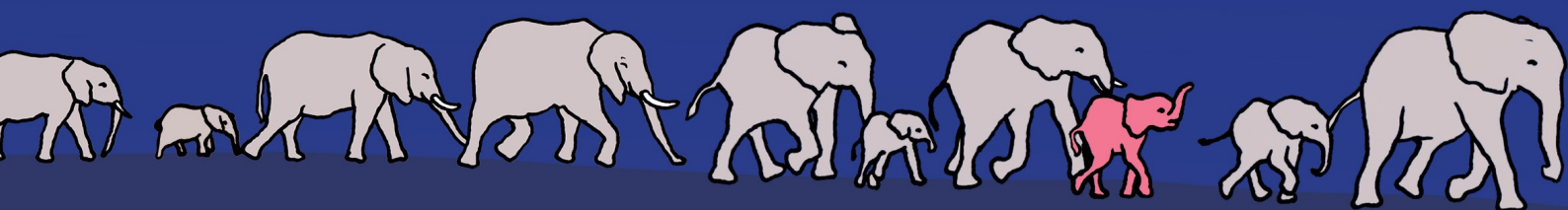

PIENOISMUOTOANALYYSI

Säkeestä laulumuotoon

Seppo Torvikoski

PIENOISMUOTOANALYYSI

Säkeestä laulumuotoon

Seppo Torvikoski

**PIENOISMUOTOANALYYSI
SÄKEESTÄ LAULUMUOTOON**

© 2022, Seppo Torvikoski

Kustantaja: BoD · Books on Demand,

Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,

22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-89-0344-4

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	7
1. SÄE	9
2. PERIODI	12
2.1 YKSITAITTEISET PERIODIT (JONOMAINEN MUOTO)	13
2.2 KAKSITAITTEISET PERIODIT (PARILLINEN MUOTO)	15
2.3 KOLMITAITTEISET PERIODIT (KEHYSTÄVÄ MUOTO)	16
2.4 PERIODIEN LAAJENNUKSET	18
3. LAULUMUOTO	19
3.1 YKSITAITTEISET LAULUMUODOT	20
3.2 KAKSITAITTEISET LAULUMUODOT	23
3.3 KOLMITAITTEISET LAULUMUODOT	25
3.4 LAULUMUOTOJEN LAAJENNUKSET	29
LOPPUSANAT	31

JOHDANTO

Useimmat meistä ovat katsoneet joskus lännenelokuvia. Niissä toistuu usein sama kaava. Alussa muukalainen saapuu ratsastaen kaupunkiin. Sitten paukutellaan - ja ilmassa on ruudinkäryn lisäksi riipaus romantiikkaa. Lopuksi sankarimme nousee satulaan kadotakseen takaisin erämaahan. THE END.

Klassinen ABA-muoto!

Kuvataiteilijat hakevat maalauksiinsa symmetriä tai etsivät mystistä kultaista leikkausta. Arkkitehdit miettivät ”massojen rytmiä” uutta rakennusta suunnitellessaan, jotta lopputulos olisi silmää miellyttävä ja samalla käytännöllinen.

Voit havaita tasapainoisia, esteettisessä tai rationaalisessa mielessä toimivia muotoja kaikkialla elinympäristössäsi. Löydät jononaisuutta, parillisuutta, kehystävää muotoa... ja aina joskus jotain yllättävää!

Jatkuva samanlaisuus ei jaksa kiinnostaa meitä kovin pitkään. Seurauksena on kyllästymisen tunne: tämä on nyt nähty - tai kuultu. Mielenkiintomme herpaantuu myös, jos aistejamme kuormitetaan liian pitkään alati muuttuvilla ärsykkeillä. Edes pieni vaaleanpunainen elefantti ei saa kulmakarvojamme kohoamaan, jos kaikki muut laumassa tallustavat minisorsut ovat erivärisiä keskenään.

Musiikki ei tuota tässä mielessä poikkeusta. Siksi eri aikakausien säveltäjät ovat taidemaalarien ja arkkitehtien tavoin hakeneet toiston ja kontrastin tasapainoa teoksiinsa. Vuosisatojen kuluessa onkin löytynyt koko joukko toimivaksi osoittautuneita, oman aikansa ihanteita heijastelevia vakioratkaisuja, sävellysmuotoja.

Vaivannäkö ei ole ollut turhaa. Länsimaisen taidemusiikin piirissä on syntynyt tuhansittain pieniä, ihastuttavia, iloisia ja surumielisiä kappaleita, joihin ei tarvitse lisätä mitään – mutta joista ei myöskään voi poistaa mitään. Niiden ohella on pystytty tuottamaan hyvinkin laajoja, mutta silti koossa pysyviä rakenteita: sonaatteja, sinfonioita, konserttoja jne.

Ilman luovuutta (tai suoranaista neroutta) tämä ei olisi onnistunut, mutta ei myöskään ilman opiskelemalla hankittua tietoa, taitoa ja harkintaa.

Saatat ehkä ajatella, että säveltäminen on oma juttunsa ja sävellysten esittäminen taas omansa. Näin varmasti onkin, mutta eipä unohdeta kolmatta osapuolta – kuulijaa.

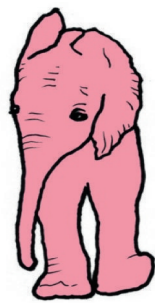
Voit katsella maalausta kaikessa rauhassa eri kulmista samalla, kun vilkuilet lisätietoja kädessäsi olevasta taidemuseon esitteestä. Näet koulurakennuksen ulkoa päin päivästä toiseen ja kuljet sen käytävillä ja luokissa, kunnes sen jokainen kolkka tulee sinulle tutuksi.

Elävän musiikkiesityksen kohdalla tällainen ei ole mahdollista. Yleisö kokee sen aikaan sidottuna, ohi virtaavana kuulokuvana. Kappaletta harjoitellesasi sinä olet aivan eri asemassa. Voit pysähtyä tutkimaan sävellyksen yksityiskohtia, palata nuottikuvassa taaksepäin, hypätä eteenpäin – tai pitää välillä vaikka kahvitauon. Kuulijan saama elämys riippuu kuitenkin siitä, kuinka hyvin olet tutustunut teokseen. Sinähän sen hänelle ”esittelet”. Juuri tästä syystä sävellysten analyttiseen tarkasteluun kannattaa paneutua huolella.

Tahtilaji, säveltasot, rytmiikka, harmonian luomat jännitteet ja niiden purkamiset, esitysohjeet... kaikki tämä on tietysti tärkeää. Mutta vasta kun lisäät listaan muotorakenteeseen perehtymisen, olet valmis viemään yleisösi opastetulle kierrokselle soivasta arkkitehtuurista rakennettuun taloosi. Johdattelet kuulijat käytävien läpi ja salien halki. Jossain vaiheessa avaat ehkä sisäpihalle johtavan oven ja esittelet yllätyksen: ”Vaaleanpunainen lemmikkimme!”

Oulussa 15.2.2022

Seppo Torvikoski

1. SÄE

Säe eli ”fraasi” on sanana useimmille meistä tuttu. Eipä taida mennä soittotuntiakaan, ettei opettajasi käyttäisi jompaa kumpaa näistä ilmauksista opastaessaan sinua uuden kappaleen tulkintaan ja jäsentelyyn.

Mutta mikä on säe ja kuinka se määritellään?

Paljon käytetty määritelmä kuuluu näin: ”Säe on sellainen melodian katkelma, jonka jälkeen olisi luontevaa hengittää.”

Useimmiten säkeen käsite liitetäänkin melodiaan, mutta se voi olla jotain muutakin.

Esimerkiksi rumpusoolo saattaa pitää sisällään selvästi erotettavia säkeitä. Tässä kirjassa keskitymme kuitenkin nimenomaan melodiaan ja siihen, kuinka se jakautuu osiin tai jaksoihin – siis säkeisiin.

Kuinka pitkä säe yleensä on? Tämä riippuu esimerkiksi kappaleen temposta. Lyhimmillään säkeet voivat olla vain puolen tahdin mittaisia, mutta jossain hilpakassa valssissa tai masurkassa saattaa esiintyä kahdeksankin tahdin mittaisia säkeitä.

Säe on usein lopukkeen erottama. Lopuke voi olla

a) rytminen

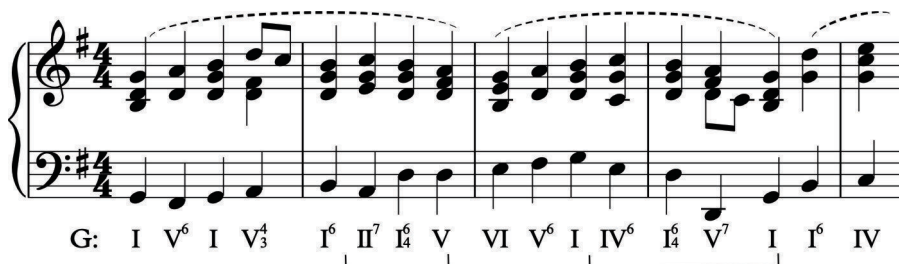
-Pitkä nuotti tai tauko säerajalla

-Pitkä nuotti säkeen toiseksi viimeisenä nuottina (tyypillistä kohotahdillisessa säkeenmuodostuksessa)

b) harmoninen

-Säkeen lopusta löytyy kadenssaalinen, pysähdyttävä sointukulku, joka päättyy I, V tai joskus VI tai IV asteen sointuun

Säkeellä on usein vakiopituus sävellyksen alusta loppuun asti, mutta toisenlaisiakin tilanteita esiintyy:

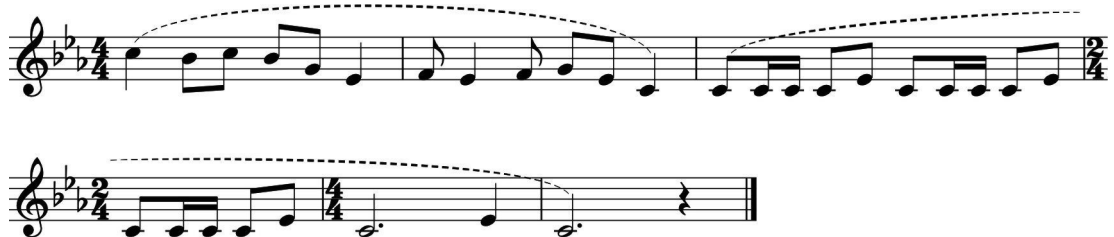
1) Joskus säe jakaantuu kahdeksi ”pikkusäkeeksi”

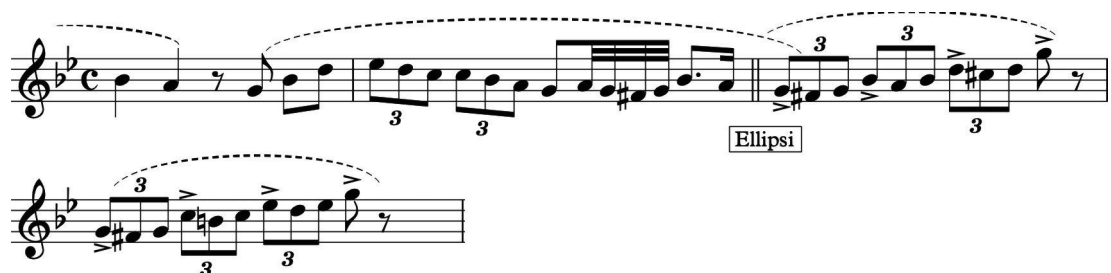
2) Toisinaan melodia virtaa niin vuolaana, että hengityspaikkaa ei löydy, vaikka voit vannoa että tässä on kaksi säettä – niin kuin onkin! Varsinkin soitinmusiikista löytyy tällaisia ”hengittämättömiä” melodioita, joiden säerajat on täytetty seuraavaan säkeeseen johdattavalla sävelkululla (”Lead in”).

3) Päätössäe voi olla muita pidempi, ikään kuin pieni coda eli loppuhuipennus – siis tosi pieni sellainen:

4) *Ellipsi* tarkoittaa sitä, että säe päättyy säveleeseen, joka aloittaa samalla seuraavan säkeen

Selkeä käsitys eri muotorakenteista on olennainen osa muusikkoutta, olipa kyse tulkinnasta tai sävellysprosessista.

Pienoismuotoanalyysi – säkeestä laulumuotoon antaa työkaluja muodon hahmottamiseen. Se on tiivis esitys pienten sävellyksellisten kokonaisuuksien rakenteista.

Kirja on suunnattu musiikkioppilaitosten musiikkianalyysiä ja sävellysopetusta sivuavien oppiaineiden oheismateriaaliksi, mutta se soveltuu mainiosti myös itsenäiseen opiskeluun.

9 789528 903444